

Драматургічні твори Івана Карпенка-Карого

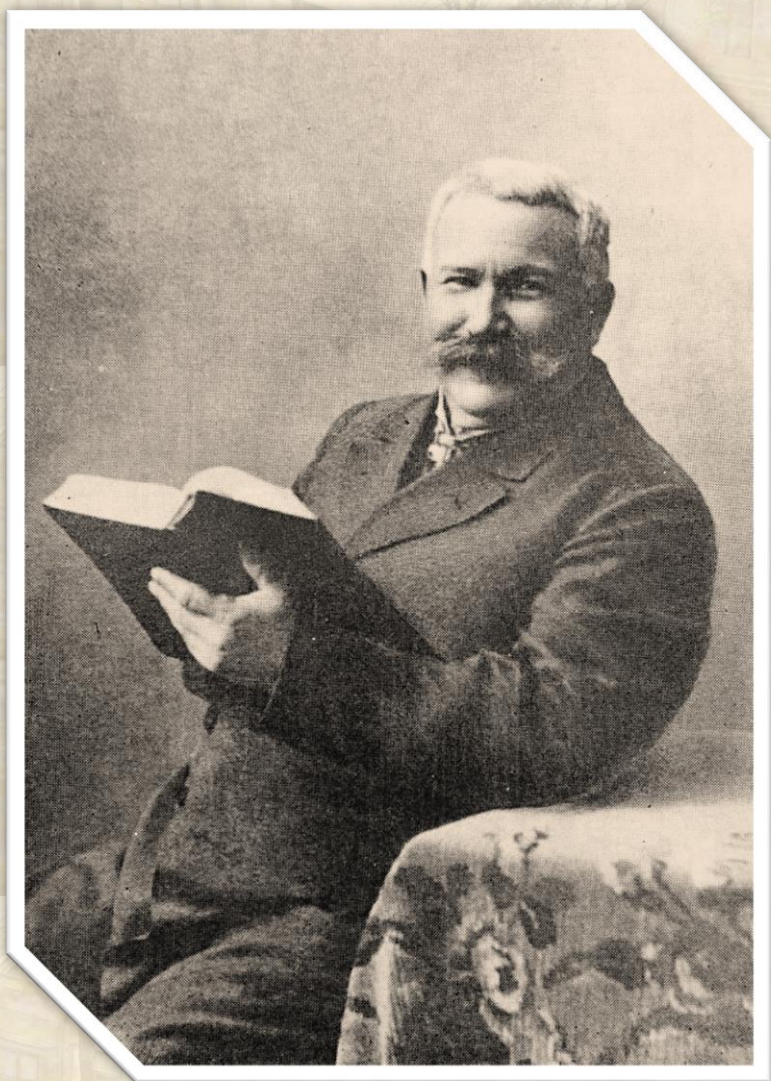
в університетській бібліотеці

(з нагоди 175-річчя від дня народження

українського письменника)

Упорядкування та оформлення віртуальної виставки: Г. В. Великодна

Редактор М. В. Алексєєнко

17 вересні 2020 р. виповнюється 175 років від дня народження українського письменника, драматурга, актора, режисера, театрального діяча Івана Карповича Тобілевича (1845 –1907). Літературний та сценічний псевдонім «Карпенко-Карий» поєднує в собі ім'я його батька та улюбленого літературного персонажа Гната Карого (героя п'єси Т. Шевченка «Назар Стодоля»). Твори І. Карпенка-Карого внесли значний вклад у розвиток української класичної драматургії та світової культури другої половини ХІХ – початку ХХ ст. За двадцять років творчої діяльності він створив 18 оригінальних п'єс, які своєрідно підсумували майже столітній розвиток

української драматургії, піднявши її на новий рівень.

Драматургія І. Карпенка-Карого вражає тематичним і жанровим багатством. У своїй цілісності вона являє собою різноманітну картину життя України протягом століть. У художньому осмисленні суспільних процесів доби, буття людини і світу взагалі І. Карпенко-Карий найповніше реалізував себе в жанрі комедії, яка завдяки своєрідній індивідуальній творчій манері драматурга стала самобутнім явищем в українській культурі та набула «характеру вельмиповажного театрального жанру».

Драматургічна спадщина І. Карпенка-Карого:

«Чабан» («Бурлака») (1883)

«Хто винен?» («Безталанна») (1884)

«Бондарівна» (1884)

«Розумний і дурень» (1885)

«Наймичка» (1885)

«Мартин Боруля» (1886)

«Гроші» (1889)

«Сто тисяч» (1889)

«Батькова казка» (1892)

«Паливода XVIII століття» (1893)

«Лиха іскра поле спалить і сама
щезне» (1895)

«Понад Дніпром» (1897)

«Чумаки» (1897)

«Сава Чалий» (1899)

«Хазяїн» (1900)

«Гандзя» (1902)

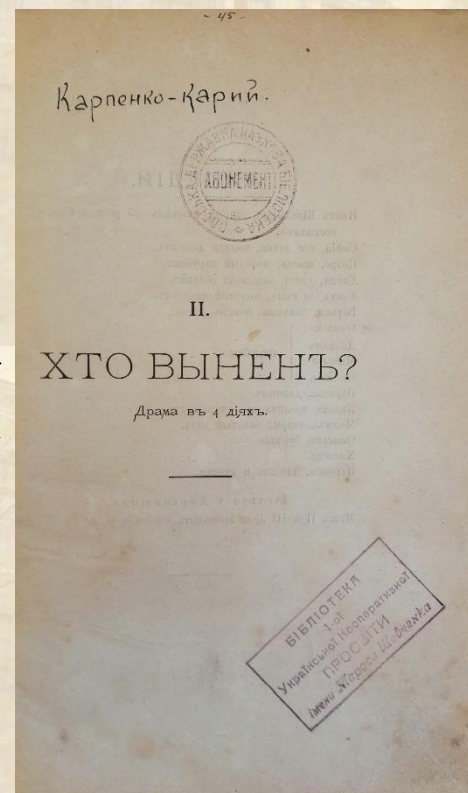
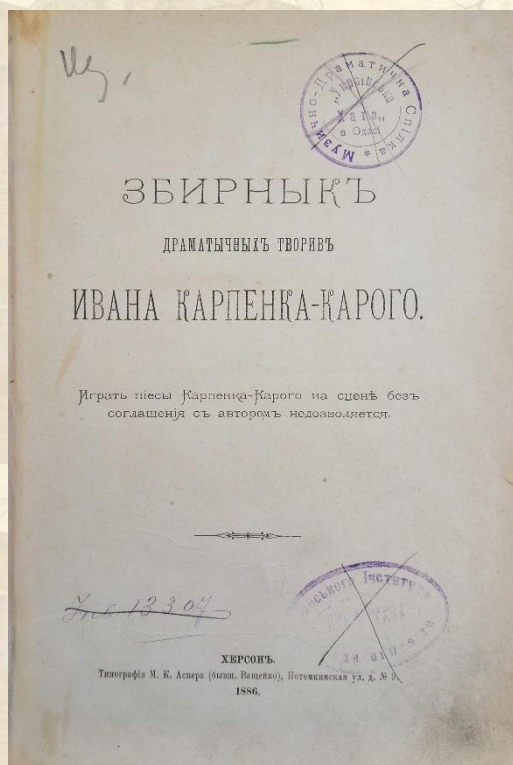
«Суєта» (1903)

«Житейське море» (1904)

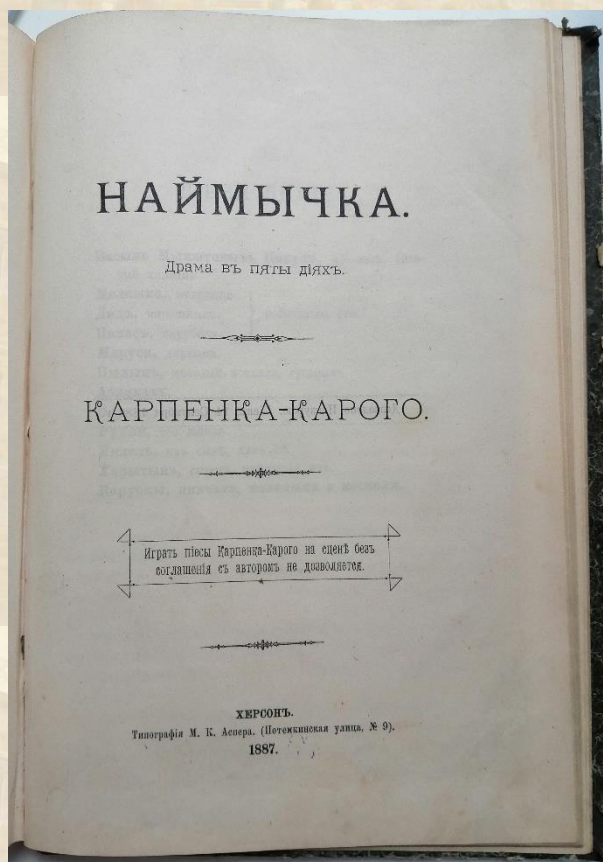
У фондах Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова зберігається колекція драматичних творів Івана Карпенка-Карого. Серед них перша редакція драми «Безталанна». Рукопис твору, завершений у 1884 р., драматург надіслав М. Старицькому, котрий зробив низку

критичних зауважень з приводу п'єси й радив авторові докорінно переробити її. Однак І. Карпенко-Карий не погодився з жодним його зауваженням і під заголовком «Хто винен?» надрукував драму в «Збірнику

драматичних творів» (Херсон, 1886). Згодом автор все ж таки переробив п'єсу. Остаточний варіант відомий під назвою «Безталанна» було надруковано у другому томі «Драм і комедій» І. Карпенка-Карого (Одеса, 1897).

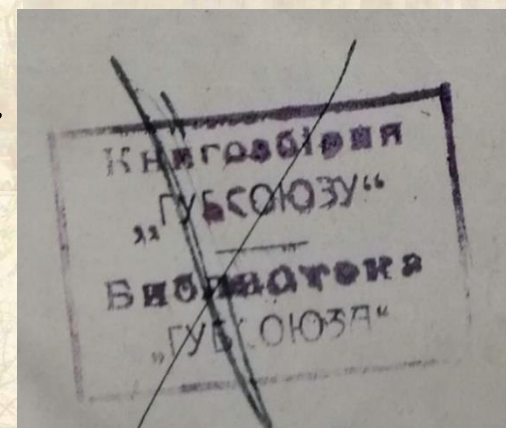
У 1887 р. п'єса І. Карпенка-Карого «Наймичка» (написана 1885 р. у Новочеркаську) була видана окремою брошурою М. Аспером у Херсоні. Видання вийшло накладом 2400 примірників. Дещо

выправлений вариант п'єси надруковано 1897 р. в першому томі «Драм і комедій» (Одеса, 1897). В

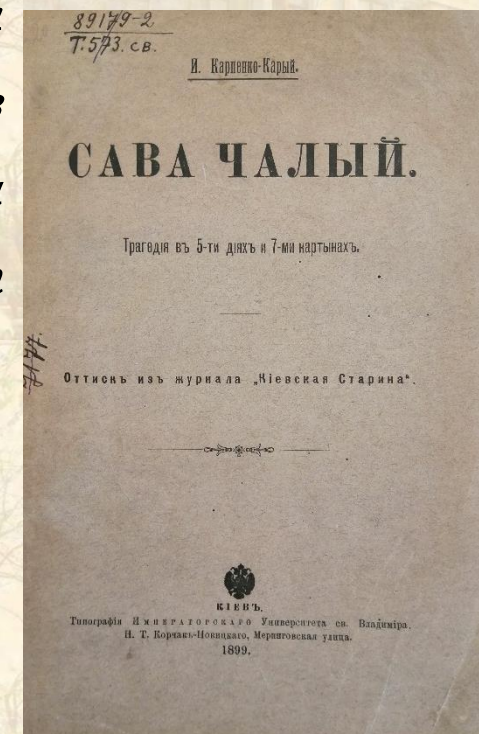
університетській бібліотеці зберігається конволют, одним з алігатів якого є перше видання «Наймички» І. Карпенка-Карого.

Книга містить штампи, що вказують на попередніх власників (приватних та установ): Г. І. Семесько, книгозбірня Губсоюзу.

У Науковій бібліотеці ОНУ імені І. І. Мечникова зберігається декілька прижиттєвих видань одного з найвідоміших творів І. Карпенка-Карого «Сава Чалий» (1898). Перед тим, як розпочати роботу над історичною трагедією, автор у письмі до сина Назара писав (при цитуванні авторська орфографія збережена):

«Оце думаю писать «Сава Чалий» – трагедію, або «Батьки і діти» – комедію. Обидві штуки широкого змісту – не знаю, чи справлюся. Зараз сиджу та читаю історичні матеріали».

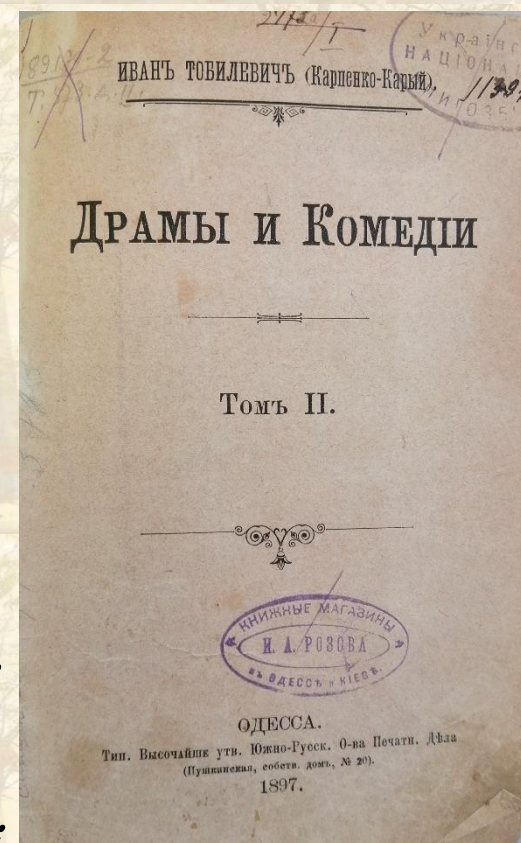

П'єса «Сава Чалий» присвячена подіям гайдамаччини XVIII ст. та є драматургічною обробкою народної пісні «Ой був в Січі старий козак» про реальну історичну особу – Саву Чалого. Автор працював над п'єсою протягом року. Вперше твір надруковано в журналі «Киевская старина» (1899), а згодом розміщено у четвертому томі «Драм і комедій» (Одеса, 1903). У фонді університетської бібліотеки зберігаються примірники обох видань.

Найповнішим прижиттєвим виданням драматургічних творів І. Карпенка-Карого є п'яти томне зібрання «Драми і комедії» (1897–1905), надруковане в Одесі та Полтаві. Кропітка робота автора над виданням привала 8 довгих років. З приводу видання двох перших томів драматург так писав у письмі до сина Назара:

«Вийде два дуже гарних тома. Думаю видать гарно, принаймні хоч і дорого, зате мило, а то у нас так, як тільки українська книжка, так і чорт батька зна що: формат неможливий, печать паскудна, бумага така, що тільки оселедці обгортать...».

До першого тому ввійшли п'єси «Бурлака», «Бондарівна», «Розумний и дурень», «Наймичка», «Мартин Боруля». До другого – «Безталанна», «Сто тисяч», «Батькова казка» («Гріх і покаєння»), «Паливода XVIII століття». Книги вийшли друком 1897 р. в Одесі в Друкарні акціонерного Південноросійського товариства друкарської справи. Коректуру цих томів здійснював мовознавець і

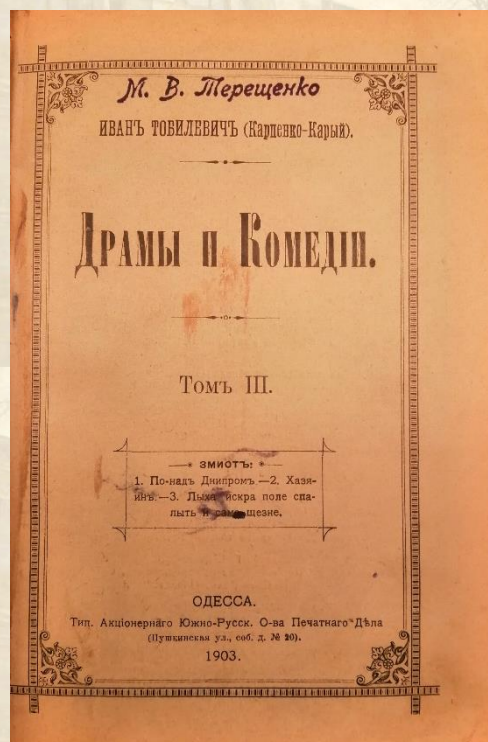

бібліограф М. Ф. Комаров. У листі до сина І. Карпенко-Карий жалівся:

«От видань моїх творів не дуже ходко йде, і я сильно хочу його продати, хоч за півціни, щоб розплатитися з деякими довгами, та нема охотників купити. Через те, що багато всяких діл веду, – важко справлятися. Більш вже не буду сам видавати книжок, то-бо велика рахуба...».

Протягом кількох років більша частина тиражу була розпродана, і І. Карпенко-Карий запропонував Південноросійському товариству видати третій том. Однак з листа драматурга до сина Назара за листопад 1902 р. ми дізнаємося, що видавництво висунуло свої вимоги:

«В Одесі зараз друкують III том мій, том такий повинен вийти великий (840 стор.), що я по совіту друкарні, мусив його розбити надвоє, і тепер вийдуть III і IV томи по 420 стор. кожний. Ціна кожному 1 р. 20 к. Скільки прийдеться заплатити за друк, ще не знаю. Певно, до двох тисяч. Але я маю розстрочку на вісімнадцять місяців і тільки після цього повинен буду заплатити ту решту, яка зостанеться після погашення виручкою за книгу. Умови не важкі...».

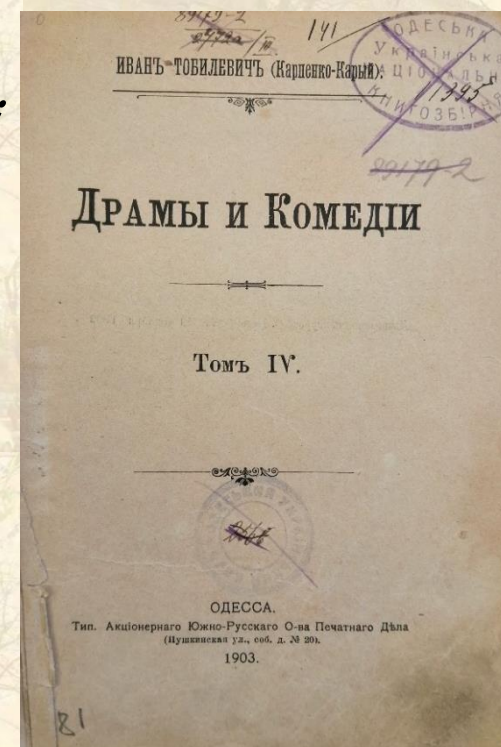

Таке рішення видавництва затримало видання, бо треба було знову отримувати дозвіл від цензури на видання окремих томів. Отож третій і четвертий томи «Драм і комедій» були видані на початку 1903 р. До третього тому ввійшли п'єси «По-над Дніпром», «Хазяїн», «Лиха іскра поле спалить і сама щезне». До четвертого – «Чумаки», «Сава Чалий», «Підпанки».

У листі дочкам Марії й Ярині
І. Карпенко-Карий писав:

«III і IV томи моїх драм і комедій на днях виходе в світ. Ці два томи я продав Обществу печатного діла за 2100 руб. чистих грошей... Торік мені за ці томи не хотіли дати 1200 р. а тепер дали 2100! Значить пішли наші [діла] вгору». Пізніше драматург їм писав: «...III і IV томи вже вийшли і поступили в продаж. Продається добре».

Однак видання цих томів було дуже клопітним. І. Карпенко-

Карий заборгував за їх видання 1062 крб. У листі до сина Назара драматург писав:

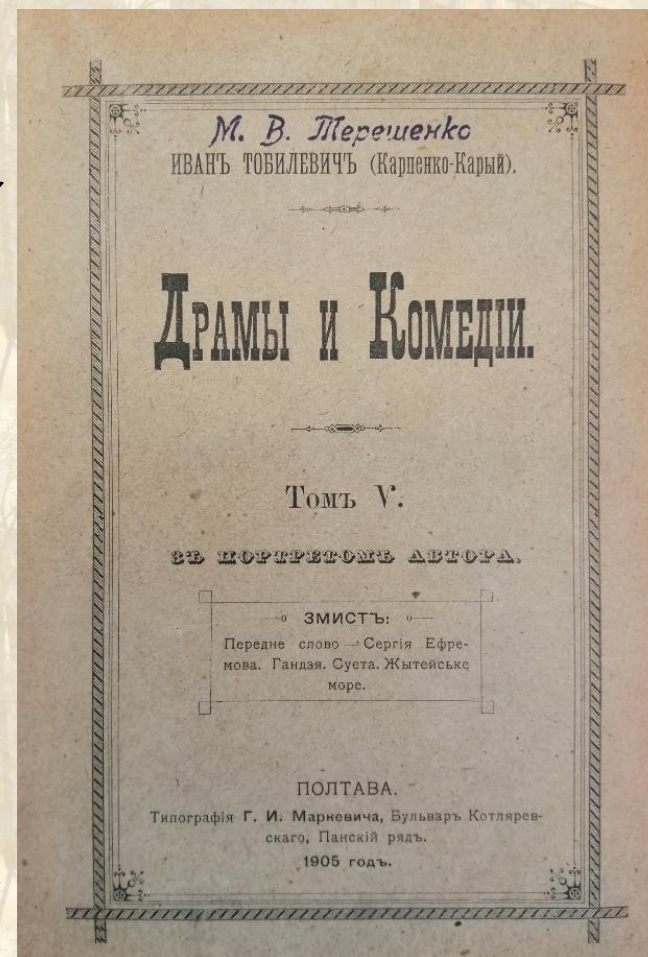
«...Я скінчив нову комедію «Житейське море» і тепер маю вже матеріал для 5-го тома. Шукаю купця, може, продам і заплачу долг за видання 3 і 4 томів...».

1. Карпенко-Карий пропонує Південноросійському товариству надрукувати п'ятий том, прибуток від продажу якого міг би покрити борг за видання попередніх томів, але Товариство висунуло неприйнятні умови. Справу друкування останнього тому драматург довірив власнику друкарні та книгарні у Полтаві Г. І. Маркевичу, своєму давньому знайомому, котрий вкладав кошти у видання першого тому в Одесі. Наприкінці 1904 р. було укладено договір, згідно з яким Г. Маркевич прийняв на себе всі видатки, окрім тих, які підуть на цензурний дозвіл. Він заплатив 1. Карпенку-Карому 1100 рублів для погашення боргу перед Південноросійським товариством і зобов'язався передати драматургу 25 примірників книги після їх друку. Останній том мали видати накладом 4000 примірників такого ж формату, як попередні. П'ятий том побачив світ у липні–вересні 1905 р.

До п'ятого тому ввійшли п'єси «Гандзя», «Суєта», «Житейське море», невеличка біографія та портрет автора.

Найповнішим комплектом видання «Драм і комедій» у Науковій бібліотеці є примірники 2–5 томів, що надійшли до фонду у складі книжкового зібрання одеського театрознавця Михайла Васильовича Терещенка.

І. Карпенко-Карий — найвизначніша постать в українській драматургії. «Чим він був для України, для розвою її громадянського та духовного життя, — писав І. Франко про драматурга, — се відчуває кожний, хто чи то бачив на сцені, чи хоч би лише читав його твори; се розуміє кожний, хто знає, що він був одним із батьків новочасного українського театру, визначним артистом та при тім великим драматургом, якому рівного не має наша література...»

У фонді Наукової бібліотеки зберігається колекція драматургічних творів І. Карпенка-Карого. Університетські примірники видань письменника є яскравим свідченням історичних подій першої половини ХХ ст., що розкривають зародження та розвиток в Одесі таких українських товариств та об'єднань, як «Просвіта», «Українська Хата», «Одеська українська національна книгозбірня», «Одеський український клуб», «Губсоюз» тощо. Примірники видань І. Карпенка-Карого є предметом дослідження історії Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

*При використанні матеріалів посилання на офіційний сайт
Наукової бібліотеки Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова є обов'язковим!*